

Наставно-научно-уметничком већу Факултета музичке уметности у Београду
Београд, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности у Београду
Београд, Косанчићев венац 29

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Растка Поповића

Савремени музички медиј – електрична виола

Уводно образложење

Растко Поповић је новембра месеца 2010. године пријавио докторски уметнички пројекат под називом *Савремени музички медиј - електрична виола*.

На седници Већа Факултета од 22. децембра 2010. године, на основу предлога Катедре за гудачке инструменте, Веће Факултета је донело Одлуку о именовању Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта у саставу: ДЕЈАН МЛАЂЕНОВИЋ, редовни професор, СЛОБОДАН ГЕРИЋ, редовни професор, и ДУШИЦА ПОЛОВИНА, ванредни професор Академије уметности у Новом Саду.

Веће Факултета је на седници одржаној 14. марта 2011. године донело Одлуку о усвајању позитивног Извештаја Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта.

На седници Сената Универзитета уметности од 31. марта 2011. године одобрен је рад на докторском уметничком пројекту и именован ментор – ДЕЈАН МЛАЂЕНОВИЋ, редовни професор и коментор др ТИЈАНА ПОПОВИЋ МЛАЂЕНОВИЋ, ванредни професор.

На предлог Катедре за гудачке инструменте, Веће Факултета је на седници од 8. септембра 2014. године донело одлуку о именовању Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта у саставу:

ДЕЈАН МЛАЂЕНОВИЋ, редовни професор – ментор

др ТИЈАНА ПОПОВИЋ МЛАЂЕНОВИЋ, ванредни професор – коментор

НЕБОЈША ИГЊАТОВИЋ, редовни професор

ДУШИЦА ПОЛОВИНА, редовни професор Академије уметности у Новом Саду

ВЕСНА РИЛАК-СТАНИМИРОВИЋ, ванредни професор Факултета уметности у Нишу

Биографски подаци о кандидату

Растко Поповић је рођен 1983. године у Београду. Дипломирао је студије виоле 2007. године на Факултету музичке уметности у Београду у класи проф. Дејана Млађеновића, а Мастер студије виоле је завршио у Норвешкој на Универзитету у Ставангеру 2008. године у класи Елизабет Скор Сејпкенс и Ваутера Раубенхајмера. Специјалистичке студије виоле завршио је на Факултету музичке уметности у Београду 2008. године након којих је уписао и докторске академске студије у класи проф. Дејана Млађеновића. Досадашње школовање је завршио са највишим оценама.

Од 2008. године ради као професор виоле у МШ *Јосип Славенски* у Београду. Од 2008. до 2011. године бива ангажован као помоћ у настави на Факултету музичке уметности у Београду из предмета Виола на студијском програму за гудачке инструменте у класи проф. Дејана Млађеновића. У звање наставника за стручни предмет Методика наставе гудачких инструмената на Факултету музичке уметности у Београду изабран је 2011. године.

Године 2004. освојио је другу награду у 3. категорији на 1. Међународном такмичењу Музичке омладине Македоније *Музичари новог миленијума*, као и награду Савеза македонских композитора. Добитник је награде из фонда ФМУ *Мери Жежељ Мајер* за најбољег студента Одсека за гудачке инструменте у школској 2004/05. години. Године 2009. добија 3. награду за композицију насталу у оквиру ауторског уметничког пројекта *Сам свој сопствени рингишпил - Летњи сан из предграђа* на конкурс радиофонске минијатуре *Звучне разгледнице – негде из Југоисточне Европе*, у организацији Гете института из Београда, Чинч иницијативе за савремену музику, Трећег програма Радио Београда и Дојчландрадио Култур. Године 2010. добија награду Аустријске барокне академије додељену од стране колегијума професора на мајсторском курсу у Гмундену, Аустрија. Године 2013, композиција настала у оквиру ауторског уметничког пројекта *Сам свој сопствени рингишпил - Шетња Господар Јевремовом* бива изабрана за пројекат *Звучна мапа Дорћола* у организацији удружења Тачка комуникације.

Усавршава се у земљи и иностранству. Од 2001. до 2010. године, уз концерте посвећене барокној музици, учествује на серији семинара барокне музике Предрага Нововића (Србија/Шведска) и Петера Лонерберга (Шведска). Током 2004. и 2005. године похађа мајсторске курсеве гудачког квартета у Аустрији, Шведској и Норвешкој код чланова реномираних квартета: *Amadeus Quartet, Alban Berg Quartet, Bela Bartok Quartet, Smetana Quartet, Vertavo Quartet*. Такође, током 2004. и 2005. године похађао је и мајсторске курсеве виоле код проф. Бјорна Шегрена (Шведска/Норвешка), а 2006. године курс камерне музике код проф. Виоле Мокрош (Немачка). Године 2008. похађа мајсторски курс виоле код проф. Ларса Андерса Томтера (Норвешка). Током сезоне 2007/08. учествује у неколико оркестарских пројеката и предавања посвећених барокној музици које води Фабио Бионди на Универзитету у Ставангеру и у Ставангерском симфонијском оркестру. Током 2010. и 2011. године похађа мајсторске курсеве барокне музике у Темишвару (Румунија) у организацији друштва *Музика антика* – тутори: Мира Глодеану, Џејмс Мунро, Марсел Понсел, Фредерик Хас. Од 2008. до 2013. године учествује на курсевима барокне музике Аустријске барокне академије (тутори: Иља Корол, Давид Драбек, Елизабет Блуменшток, Рубен Дубровски, Џереми Џозеф, Јорг Звикер, Данеле Каминити, Јан Криговски).

Рано оркестарско искуство стиче као вођа деонице виола у камерном оркестру *Славенски* и Филхармонији младих *Борислав Пашћан*. У оквиру бројних и разноврсних оркестарских ангажмана од 2002. до 2014. године наступио је на преко 100 концерата у земљи и иностранству. Године 2002, као представник *Музичке омладине Србије*, постаје члан *Jeunesses Musicales World Orchestra*. У сезони 2003/2004. био је вођа виола Симфонијског оркестра ФМУ, а у сезони 2004/05. свира у камерном оркестру *Гудачи Светог Ђорђа*. По позиву учествује у раду Симфонијског оркестра Музичке продукције Радио-телевизије Србије од 2005. године. Године 2006. постаје хонорарни сарадник *Stavanger Symphony Orchestra* (Норвешка) са којим учествује на концертним пројектима до краја 2008. године. Од 2010. године наступа као заменик вође, а касније и као вођа деонице виола симфонијског оркестра *Камерата сербика*.

Често иницира уметничке пројекте извођачког типа са запаженим јавним наступима. Као солиста/носилац пројекта, у периоду од 2002. до 2014. Године, реализује 37 концертних наступа/уметничких пројеката у земљи и 18 у иностранству. У истом периоду учествује у 38 заједничких наступа/пројеката у земљи и 27 у иностранству. Од 2002. године наступа у дуу *Jo & Ja* са Јованом (Бојовић) Топалов (чембало/клавир). Био је стални члан студентских гудачких квартета

Maedeli Quartet и *The Bansa Quartet*. За време студија у Норвешкој стално ради и наступа са пијанистом Ханс Петером Тангеном. Од 2008. године Растко Поповић је стални члан ансамбла *Београдски барок (Belgrade Baroque)* који се бави историјски информисаном интерпретацијом музике 17. и 18. века на аутентичним инструментима из тог периода, и један је од првих ансамбала те врсте у Србији. Године 2009, са пијанисткињом Кристином Сочански оснива ансамбл *Музички правац: север-југ* који се фокусира на концертне наступе у Србији и Норвешкој и одржавање музичких веза између те две земље.

Поред барокне музике, класичног виолског, камерног и оркерстарског репертоара, бави се савременом музиком, често изводећи дела савремених аутора. Свет савремене и алтернативне музике истражује и кроз свирање електричне виоле – 2006. године започиње ауторски пројекат *Сам свој сопствени рингишпил* посвећен електричној виоли као савременом музичком медију. У оквиру пројекта води радионице са композиторима, изводи концерте, перформансе и друге видове сарадње са савременим уметницима.

У периоду од 2011. до 2014. године излагао је три теоријска рада из области извођаштва и музичке педагогије/методике наставе гудачких инструмената на међународним научним и стручним скуповима и један на домаћем симпозијуму – два рада су објављена у зборницима радова. Растко Поповић, поред матерњег, српског језика, говори и енглески језик, а служи се и норвешким и немачким језиком.

Приказ и анализа писаног рада докторског уметничког пројекта

Писани рад докторског уметничког пројекта ***Савремени музички медиј – електрична виола*** садржи укупно 183. пагиноване странице и састоји се од Увода, осам поглавља, Закључка и Литературе (библиографије и вебографије). Текст је прожет графиконима, нотним примерима, сликама (репродукцијама фотографија), табелама и схемама (укупно 70 прилога те врсте интерполираних у текст). Литература (избор) садржи 94 библиографске јединице на српском, енглеском и немачком језику, као и 17 вебографских јединица на енглеском, француском и немачком језику.

У Уводу (стр. 5–7), Растко Поповић даје један врло функционално и специфично конципиран сажети увид у историјат виоле као гудачког инструмента, као и извођаштва и стваралаштва везаног за овај инструмент, указујући на предмет и циљ рада у смислу промишљања

„идеје једног од могућих даљих путева виоле, то јест, оног пута који ју је, саобразно њеним сасвим посебним и непрестаним метаморфозама, довео до поља једног потпуно савременог музичког медија – електричне виоле”, то јест, „креативног чина истраживања различитих могућности уметничког изражавања кроз електричну виолу као савремени музички медиј” (стр. 7).

У првом поглављу насловљеном „Класична виола – електрична виола = класична гитара – електрична гитара” (стр. 8–19), аутор исцртава координантни систем поља у којем се истраживање спроводи и даје преглед и објашњење технолошких термина (на пример, елетромагнетни, пиезоелектрични пикапи и контактни микрофони; предпојачивач; појачивач; звучник; аудио-ефекти; аналогне, дигиталне и виртуелне карике између пикапа и финалног звучника) и класификације електричних музичких инструмената наглашавајући да електрична виола, као и остали електрични гудачки и други жичани инструменти, спада у групу елетроакустичних инструмената. При томе се спроводи специфично поређење класичног акустичног и електричног гудачког инструмента, које открива на који начин електрична амплификација звука мења извођача кроз његову интеракцију са инструментом, као и како утиче на схватање електричног инструмента међу слушаоцима и композиторима. Пет употребљених графикона (*the player-instrument feedback loop* са директном филтрацијом звука и филтрацијом коју производи просторија у којој се свира; растављен акустични инструмент; електрични инструмент са једноставном амплификацијом; електрични инструмент са пасивним процесирањем сигнала и стерео амплификацијом; електрични инструмент са /интер/активним процесирањем сигнала) врло прецизно и јасно показује на проблематику „комплексних и радикално различитих питања која се постављају извођачу на електричном гудачком инструменту, композитору музике за електрични гудачки инструмент и градитељу електричних гудачких инструмената у односу на њихове ‘акустичне’ колеге” (стр. 19).

У другом, трећем и четвртом поглављу – „Од акустичне ере ка електричној ери” (стр. 20–25), „Први електрични гудачки инструменти” (стр. 26–54) и „Од електричне ере ка дигиталној ери” (стр. 55–68) – Поповић разматра предисторију и историју елетроакустичких гудачких инструмената, истичући да су очигледни узорци за конструкцију и дизајн првих електричних гудачких инструмената биле такозване ‘цепне виолине’, као и Штрох виолина. С обзиром да историја специјално дизајнираних елетроакустичких гудачких инструмента са уграђеним пикапима почиње са првим годинама 20. века, аутор, на основу различитих пописа регистриваних

патената, издваја професионалне градитеље, конструкторе, дизајнере, проналазаче или мултиинструменталисте, као што су Виктор Фајл, Иван Махоњин, Лојд Лор, Џорџ Бошам и Хуго Бениоф, и детаљно презентује њихове електричне инструменте, превасходно електричне виолине и виоле (које данас имају историјску и/или музејску вредност) настале током двадесетих и тридесетих година прошлог века. Међу дизајнерима и произвођачима електричних инструмената (гитара и гудачких инструмената) током друге половине 20. века, аутор издваја, на пример, Леа Фендера, Макса Метјуза, Ричарда Барбера, компанију *Zeta* итд.

У петом поглављу под насловом „Виолина – виола = електрична виолина – електрична виола” (стр. 69–77), Растко Поповић наглашава да је историја развоја и међусобног односа електричне виолине и виоле веома слична историји њихових акустичних претходница. У том контексту се наводе бројни извођачи из света џеза, (експерименталног) рока и уметничке музике који су током 20. и 21. века свирали и свирају на електричним виолинама и виолама. Закључујући да савремена електрична виола још више варира у облику, броју жица (од три до шест, па и седам) и нарочито у домену примењене технологије (чији избор на изванредан начин одређује усмерење извођача ка извесном жанру или стилу, а свакако предодређује почетне могућности манипулације звуком) у односу на своју акустичну претходницу, аутор нас уводи у шесто поглавље – „Електрична виола – предисторија – први контакт – идеја” (стр. 78–103) – у којем образлаже предисторију свог сопственог ауторског уметничког пројекта *Сам свој сопствени рингишпил*. При томе се, поред истицања извођаштва Најцела Кенедија (на петожичној *Виолектри*), Ванесе Меј (на *Crossbow/Самострел* моделу електричне виолине којом је прославила британског градитеља електричних гудачких инструмената Теда Брувера) и Лакшминарајана Шанкара (на ‘дуплој’ електричној виолини), Поповић фокусира на детаљан и веома комплексан увид у историју настанка његовог сопственог електричног инструмента – виоле, коришћене технологије и извођачке подухвате.

„Пројекат *Сам свој сопствени рингишпил*” (стр. 104–130) наслов је седмог поглавља у којем Растко Поповић – из визуре виолисте, ‘електричног’ виолисте, градитеља свог електричног инструмента, музичара којем је савремени израз како уметничке, тако и популарне техномузике (културе) близак, који развија специфичан ‘осећај за стил’, ‘осећај одређеног инструмента’ као и ‘осећај за примењену (аудио) технологију’ – промишља, у контексту наведеног ‘отвореног’ пројекта који траје од 2005. године, базичне пунктове музичке интерпретације (анализа и

тумачење музичког текста – праћење записа дела; успостављање макроформалних односа; уобличавање и кристализација музичког тока на мискроструктурном нивоу; анализа хармонске тензије и опуштања; тембровске карактеристике хармоније; одвијање и дисање музичког тока кроз промене трајања, ритма и метра; фразирање; могућности интонативног нијансирања у колоритне сврхе; артикулација; изградња динамичког плана и релативност изражајне динамике; инструмент као алат креативности; феномен извођачке технике – од технике ка реализацији; физичко-акустички принципи интерпретације; истраживање интерпретаторске интуиције), односно, сличности и разлике и/или самосвојност интерпретације на акустичној, као и на електричној виоли.

Осмо поглавље „Ка завршном концерту докторског уметничког пројекта” (стр. 131–174) расправља фазе предузетог уметничког/интерпретативног истраживања: информативну (на пример, концепт уметничког истраживања; виолизам као занат, теорија и уметност; историја и теорија извођаштва на гудачким инструментима; аудио технологија; електроакустична и електронска музика; компјутерска музика; јавно извођење са електричним инструментом; рад у тонском студију и технике снимања, едитовања и миксовања звука; развој ‘електричног’ виолизма путем подстицања, стварања, развоја и испробавања могућег репертоара), развојну (дефинисање проширених области деловања ‘електричног’ виолисте; даље усавршавање и иновације на инструменту; даљи развој репертоара и сарадња са композиторима) и фазу реализације и презентације. С тим у вези, детаљно су анализирана и вишеструко тумачена следећа остварења: Јохан Себастијан Бах – *Прелудијум* из Свите бр. 6 за виолончело соло у аранжману Растка Поповића за еВиолу; Растко Поповић и Морган Јуел Ставик – *Летњи сан из предграђа*, радиофонска минијатура за еВиолу и траку; Горан Маринковић – $\{4\} + 1 = 2$ за електричну виолу у пет деоница; *Интермецо*: Растко Поповић – *Show reel* музике за филм; Георг Филип Телеман – *Canons mélodieux, I Sonata en duo à Flutes Traverses, ou Violons, ou Basses de Viole* у аранжману Растка Поповића за ‘eViole’ TWV 40:118; Крејг Фар – *Жута подморница* за еВиолу и траку; и Мирослав Миша Савић – *Уводно* за еВиолу и интерактивну траку.

У Закључку (стр. 175–178) своје студије, Растко Поповић завршно развија идеју и тезу о једном од могућих даљих ‘виолских путовања’ у контексту технолошки савременог медија – електричне виоле и ауторског уметничког пројекта *Сам свој сопствени рингишпил* посвећеног овом инструменту, констатујући да је музичко-технолошки развој виоле евидентан и да он

доказује динамичну, транзициону природу музичких инструмената. Осим тога, Растко Поповић на провокативан и самосвојан начин проблематизује и оставља отвореним питање уметничког истраживања, наиме, комплексног система повратних спрега између музичке интерпретације и теоријског промишљања, односно, праксе и теорије.

Јавно извођење докторског уметничког пројекта – критички осврт

Концерт – реситал – перформанс под називом *Сам свој сопствени рингишпил – вече музике за електричну виолу*, којим је представљен практични део докторског уметничког пројекта Растка Поповића, реализован је у сали Студентског културног центра у Београду, 22. октобра 2014. године, са следећим програмом:

Јохан Себастијан Бах – *Прелудијум* из Свите бр. 6 за виолончело соло у аранжману Растка Поповића за еВиолу

Растко Поповић и Морган Јуел Ставик – *Летњи сан из предграђа*, радиофонска минијатура за еВиолу и траку

Горан Маринковић – $\{4\} + 1 = 2$ за електричну виолу у пет деоница

Интермецо: Растко Поповић – *Сам свој сопствени рингишпил - Show reel* музике за филм

Георг Филип Телеман – *Canons mélodieux, I Sonata en duo à Flutes Traverses, ou Violons, ou Basses de Viole* у аранжману Растка Поповића за ‘eViole’ TWV 40:118

Крејг Фар – *Жута подморница* за еВиолу и траку

Мирослав Миша Савић – *Узводно* за еВиолу и интерактивну траку

Растко Поповић је овим, у нашој средини, до сада јединственим концертом за електричну виолу са врло захтевним и неубичајеним програмом приказао висок степен уметничке интерпретативне иновативности и оригиналности, наиме, виолистичке спремности како у техничком смислу, тако и у погледу зрелости тумачења различитих стилских проседеа и индивидуалних рукописа, као и њихових специфичних ‘е-метаморфоза’.

Закључак

Докторски уметнички пројекат Растка Поповића ***Савремени музички медиј – електрична виола*** реализован је на основу ауторовог темељног, вишеслојног и, по многим елементима, интердисциплинарног уметничког истраживања. С обзиром на специфичност саме проблематике

наведеног докторског уметничког пројекта – којој аутор у писаном раду приступа на обухватан и иновативан начин, а професионално супериорно и аналитички засновано интерпретира на реситалу – Растко Поповић на особен начин показује и доказује да је једна од специфичних карактеристика уметничког истраживања то да уметничка дела и уметничке праксе чине интегрални део истраживачког процеса, односно, како наводи сам аутор, „истраживање се дешава у и кроз уметничку праксу” (стр. 177). Наиме, у писаном завршном раду свог докторског уметничког пројекта, у којем су теоријски и историјски контексти односне проблематике у потпуности сагледани, а методолошки процес уметничког истраживања доследно и систематично спроведен, Растко Поповић демонстрира не само истраживачку интердисциплинарност („продуктивну комбинацију различитих уметничких дисциплина”), већ и својеврсну трансдисциплинарност (у смислу да се „истраживање пружа и ван уметничког и ван академског у друге животне домене и интегрише погледе ‘ширег света’ у истраживање како у методолошком смислу тако и у валоризацији истраживања”, као што сматра Хенк Боргдорф), као и специфичан методолошки плурализам (произашао из употребе одређених метода, техника и перспектива које су изведене и из техничких наука). С тим у вези, Растко Поповић реализује садржајан рад који у потпуности корелира са програмом реситала, то јест, практичним делом уметничког пројекта, те потврђује изнесену тезу да уметничко истраживање има за циљ да остварује приступ оном „посебном, јединственом и другом у уметности кроз интерпретацију”, при чему је „практично експериментисање суштински елемент ове врсте истраживања, а истраживачке методе инкорпорирају подједнако експериментисање и партиципацију у уметничкој пракси као и интерпретацију те праксе” (стр. 177). Посебну вредност у том смислу имају поглавља „Пројекат *Сам свој сопствени рингшпил*” и „Ка завршном концерту докторског уметничког пројекта” у којима Поповић из личне визиуре, али и кроз указивање на значајне (савремене) уметничке коцепте, даје теоријски утемељен, а у практичном смислу значајан допринос промишљању ове проблематике.

На основу критичког сагледавања и оцене резултата писаног рада и изведеног реситала уметничког пројекта ***Савремени музички медиј – електрична виола***, Комисија констатује да он по свим својим одредницама и елементима испуњава критеријуме докторског уметничког пројекта. Стога Комисија предлаже Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности и Сенату Универзитета уметности у Београду да овај Извештај прихвате и покрену процедуру за

јавну одбрану докторског уметничког пројекта *Савремени музички медиј – електрична виола* кандидата Растка Поповића.

Комисија у саставу:

ДЕЈАН МЛАЂЕНОВИЋ, редовни професор ФМУ – ментор

др ТИЈАНА ПОПОВИЋ МЛАЂЕНОВИЋ, ванредни професор ФМУ – коментор

НЕБОЈША ИГЊАТОВИЋ, редовни професор ФМУ

ДУШИЦА ПОЛОВИНА, редовни професор Академије уметности у Новом Саду

ВЕСНА РИЛАК-СТАНИМИРОВИЋ, ванредни професор Факултета уметности у Нишу

У Београду, 13. новембра 2014. године